

STIG VON BAHR

HFD och begreppet ränta

HFD har i målen HFD 2021 ref. 62 och HFD 2021 ref. 63 uttalat sig om begreppet ränta enligt de definitioner som nyligen införts i 24 kap. IL. Vad som avses med ränta har betydelse bl.a. vid tillämpning av reglerna om avdragsbegränsning för negativa räntenetton. I artikeln hävdas att HFD:s ställningstaganden till en del är bristfälligt motiverade och materiellt sett diskutabla.

1 INLEDNING

HFD avgjorde den 26 november 2021 fyra förhandsbesked som gällde de definitioner av begreppet ränta som nyligen införts i 24 kap. IL och i förlängningen de samtidigt införda bestämmelserna om avdragsbegränsning för negativa räntenetton. Två av målen blev referat, HFD 2021 ref. 62 (hädanefter Ref. 62) och HFD 2021 ref. 63 (hädanefter Ref. 63). Det tredje förhandsbeskedet undanröjdes och det fjärde, som inte innehåller något utöver referatmålen, placerades i notisavdelningen.

I SkatteNytt 2021 s. 526 ff. kommenterade jag det förhandsbesked som avgjordes genom Ref. 62 och snuddade vid förhandsbeskedet som låg till grund för Ref. 63.¹ I artikeln uttryckte jag en förhoppning om att HFD skulle ge svar på ett antal principiella frågor rörande de nya räntebestämmelserna. Det kan omedelbart konstateras att jag knappast blev bönhörd på denna punkt. Enligt min mening är det på flera punkter svårt att förstå hur domstolen resonerat.

HFD:s avgöranden var ämnet för Skatterättsliga klubbens möte strax före jul. Jörgen Graner (KPMG) som var ombud för Intrum Invest AB (Intrum) i Ref. 62 och jag själv fungerade som inledare vid mötet medan Peter Melz var mötets ordförande. Under mötet framfördes bra kritik mot såväl HFD som min artikel. En del av kritiken har jag beaktat i den följande framställningen.²

¹ von Bahr, *Ränta vid överlåtelse av låneportfölj*, SN 2021 s. 527, not 5.

² Peter Melz har också lämnat värdefulla synpunkter på ett manus till denna artikel.

2 HFD 2021 REF. 62

2.1 Bakgrund

I en ansökan om förhandsbesked anförde Intrum att bolaget förvärvar portföljer av förfallna lånefordringar till ett pris långt under fordringarnas nominella belopp. Intrum önskade veta hur inkomsterna från portföljerna ska behandlas vid beräkning av bolagets räntenetto. Frågan gällde närmare bestämt om den ränta som bolaget beräknar enligt den s.k. effektivräntemetoden³ ska anses som inkomstränta vid tillämpning av 24 kap. IL.

Bakgrunden till ansökningen var således de definitionerna på ränteutgift och ränteinkomst som införts i 24 kap. 2 och 3 §§ IL. Med ränteutgift avses enligt 2 § *dels* ränta och andra utgifter för kredit, *dels* utgifter som är jämförbara med ränta. Med ränteinkomster avses enligt 3 § inkomster som motsvarar ränteutgifter. I 24 kap. 21–29 §§ IL finns bestämmelser om avdragsbegränsning för stora negativa räntenetton.

2.2 Effektivräntemetoden

Huvudfrågan i målet var om inkomster som enligt effektivräntemetoden kvalificeras som ränteinkomst också utgör ränta vid tillämpningen av 24 kap. IL. Allmän enighet synes ha rätt om att effektivräntemetoden är förenlig med god redovisningssed. Skatterättsnämnden fann med knapp majoritet att de inkomster som räknas som ränta vid tillämpning av effektivräntemetoden inte är ränteinkomster enligt 24 kap. IL.⁴ HFD delade nämndens uppfattning och anförde bl.a. att fordringarnas nominella belopp och den ränta som gäldenärerna och den ursprungliga borgenären kommit överens om i princip saknade betydelse för storleken på den enligt effektivräntemetoden beräknade inkomsten. HFD framhöll vidare att vid fastställande av effektivräntan ska hänsyn tas till samtliga betalningar som gäldenären förväntas erlägga, t.ex. amorteringar, upplupna räntor och avgifter. Den fastställda inkomsten består alltså inte enbart av ersättning för den kredit som tillhandahållits gäldenären.

HFD:s slutsats blev att inkomst som beräknas enligt effektivräntemetoden inte är en ränteinkomst enligt 24 kap. IL för Intrum och detta oavsett

³ von Bahr, SN 2021 (nr 7-8) s. 532, not 11, innehåller en kort beskrivning av effektivräntemetoden.

⁴ Här kan nämnas att Skatterättsnämnden i ett förhandsbesked som meddelats den 8 november 2021, dvs. några veckor före HFD:s dom, likaledes med knapp majoritet funnit att räntor som beräknats med stöd av effektivräntemetoden utgör ränta enligt 24 kap. 3 § IL.

om inkomsten enligt god redovisningssed är att anse som ränta. I denna del är jag ense med domstolen men prövningen i Skatterättsnämnden visar att andra uppfattningar är fullt möjliga.

2.3 Ränta när effektivräntemetoden underkänts

Efter konstaterandet att ränta som beräknats enligt effektivräntemetoden inte utgör ränta tog HFD upp frågan om den del av Intrums inkomster som motsvarar avtalad ränta på fordringarna är ränteinkomster enligt 24 kap. 1 L för bolaget. HFD behövde därvid ta ställning till bl.a. eventuella ränteeffekter i anslutning till Intrums förvärv av låneportföljerna och hur gäldenärernas betalningar ska fördelas mellan räntor, avgifter och betalningar på kapitalskulden.

HFD inledde sitt resonemang med att slå fast att låneavtalen inte ändrats genom Intrums förvärv (borgenärsbytet) och att den avtalade räntan mellan gäldenären och den ursprungliga borgenären utgör ränta enligt definitionen i 24 kap. 2 och 3 §§ 1 L (punkt 27). Därefter anförde HFD, med hänvisning till förarbetsuttalanden och 14 kap. 2 § 1 L, att god redovisningssed styr till vilket beskattningsår som ränteinkomster och ränteutgifter ska hänföras (punkt 28). Vad HFD säger i dessa punkter är okontroversiellt och lätt att instämma i. Därefter (punkt 29) anför HFD följande:

Mot den bakgrunden framstår det enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening som rimligt att låta de principer som ligger till grund för god redovisningssed vara avgörande för vilken av borgenärerna som vid ett borgenärsbyte ska beakta en ränteinkomst vid beräkning av räntenettet. En ränteinkomst ska alltså beaktas enbart av den borgenär som var fordringsinnehavare och kreditgivare under den tid som räntan belöper på.

I punkt 30 fullföljer HFD sitt resonemang:

Följaktligen är det endast den del av inkomsterna som motsvarar avtalad ränta och som belöper på tid efter bolagets (Intrum, anmärkt här) förvärv av fordringarna som utgör ränteinkomster hos bolaget vid beräkningen av räntenettet.

HFD:s uttalande att de principer som ligger till grund för god redovisningssed ska avgöra hur gäldenärernas räntebetalningar ska fördelas mellan Intrum och den tidigare borgenären synes märkligt med tanke på att domstolen just funnit att ränta som enligt god redovisningssed beräknas med stöd av effektivräntemetoden *inte* kan ligga till grund för det belopp

som Intrum ska ta upp som ränta. HFD synes av allt att döma ha utgått från att ett annat redovisningssätt än effektivräntemetoden bättre uppfyller kravet på god redovisningssed. Hur denna alternativa redovisningsmetod är utformad ges dock inte något närmare besked om. Tydligt är dock att en tillämpning av metoden leder till slutsatsen att betalningar till Intrum som hänför sig till kredittid före borgenärsbytet inte till någon del kan räknas som ränteinkomst.

HFD förklarar inte varför god redovisningssed i detta fall har betydelse inte bara för periodiseringen utan även vid den materiella bedömningen om vilka betalningar som ska anses som ränta för Intrum. Det är bara i enstaka undantagsfall som redovisningen ansetts kunna påverka hur en inkomst ska klassificeras i skattehänseende⁵ och att – som punkterna 29 och 30 ger intryck av – låta ett inte närmare beskrivet redovisningssätt bestämma utgången ter sig onekligen överraskande.

Efter mycket funderande tror jag att utgången i målet bara kan förklaras med att den grundats på en renodlad skattemässig bedömning och att hänvisningen till god redovisningssed inte haft annat motiv än att markera att den valda lösningen var förenlig med sådan sed. Vid beräkningen av Intrums ränteinkomster synes alltså såväl Intrums redovisning (effektivräntemetoden) som andra godtagbara redovisningssätt sakna betydelse. HFD synes mena att säljaren, oavsett redovisningssätt och vad som avtalats med Intrum, bortom som en ränteinkomst ta upp det uppskattade värdet av de gäldenärsräntor som hänför sig till tiden fram till överlåtelsen. Följande exempel beskriver hur HFD kan ha resonerat.

Utgångspunkten är alltså att Intrum förvärvar ett mycket stort antal förfallna fordringar som består av räntor, avgifter och kapitalbelopp. Köpeskillingen bestäms till ett väsentligt lägre pris än gäldenärernas nominella skuld. En nominell fordran på 100, vara 25 avser upplupna räntor, 15 avgifter och 60 kapitalbelopp, kan exempelvis vid överlåtelsen värderas till bara 20. Med en proportionell fördelning av denna köpeskillning – det avtalade priset uppgår bara till en femtedel av det nominella värdet – kan 5 antas belöpa på räntor, 3 på avgifter och 12 på kapitalbeloppet. Med HFD:s synsätt ska säljaren ta upp beloppet 5 som ränteinkomst varav antas följa att samtliga räntor avseende kredittid före Intrums förvärv har behandlats

5 Se bl.a. RÅ 2010 ref. 8, HFD 2014 ref. 10 och HFD 2018 ref. 56. Margit Knutsson har kommenterat målen i artikeln *Högsta förvaltningsdomstolen och redovisningen*, Svensk Skattetidning 2018 s. 485 ff.

som ränteinkomst. Utrymmet för ytterligare räntebehandling är därmed uttömt. Om dessa räntebetalningar fick räknas som ränteinkomst även hos Intrum skulle med andra ord en och samma ränteutgift kunna klassificeras som inkomstränta hos två borgenärer.

Resonemanget är dock inte invändningsfritt. Det bygger på att de vid överlåtelsen upplupna räntorna värderas. Det finns dock inget som tyder på att parterna utfört en sådan värdering i Intrums fall och det kan inte vara någon lätt uppgift för någon utomstående att på egen hand få fram ett värde på gäldenärernas framtida betalningsförmåga. Dessutom krävs att värderingen är riktig. Om så inte är fallet kommer önskemålet om reciprocitet, dvs. att gäldenärernas ränteutgifter skattemässigt motsvaras av borgenärernas ränteinkomster, inte att uppfyllas. Beloppet 5 i exemplet måste alltså exakt motsvara det sammanlagda belopp som gäldenärerna kommer att betala i ränta till Intrum avseende kredittid före överlåtelsen. En nära nog omöjlig uppgift som ju inte underlättas av att framtida betalningar ska värderas till nuvärde. Det finns därför anledning att befara att resultatet med HFD:s metod nästan alltid blir materiellt sett otillfredsställande.

I sammanhanget bör noteras att det belopp som säljaren enligt HFD ska ta upp som ränta inte är en ränta i egentlig bemärkelse. Inkomsten föräns inte av någon betalning från gäldenärernas sida – deras situation förändras ju inte av borgenärsbytet – utan av att en del av Intrums ersättning för fordringarna hänförs till upplupna räntor. Ersättningen får därmed karaktären av en dold räntekompensation.

Enligt 42 kap. 8 § IL ska räntekompensation som förvärvaren av ett skuldebrev betalar till överlåtaren för upplupen men inte förfallen ränta behandlas som ränta. Av 41 kap. 11 § IL framgår att förvärvaren får avdrag för räntekompensation som betalas till överlåtaren. Säljarens beskattning för ränta fram till tidpunkten för överlåtelsen motsvaras således av ett lika stort avdrag för köparen. Den önskade reciprociteten mellan gäldenärernas avdrag och borgenärernas inkomster uppnås senare genom att såväl den upplupna räntan som ränta efter överlåtelse tidpunkten utgör ränteinkomst för köparen.

För att bestämmelserna om räntekompensation ska vara tillämpliga måste förvärvaren ha betalat ett angivet belopp för upplupna men inte förfallna räntor. Någon sådant belopp förekommer inte i Intrums fall och HFD har heller inte nämnt något om bestämmelsernas existens vilket kan sammanhänga med att dessa formellt sett bara gäller i inkomstslaget kapital (24 kap. 5 § IL). Det går dock inte att komma ifrån att den inkomst

som säljaren enligt HFD ska ta upp som ränta sakligt sett påminner om räntekompensation. I båda fallen rör det sig om ersättning mellan borgenärer för upplupen ränta och utan någon inblandning från gäldenärernas sida. Av detta kan enligt min mening ingen annan slutsats dras än att ”äkta” räntekompensation som betalas till den som säljer en fordran också ska räknas som en ränteinkomst som är jämförbar med ränta. Härav följer i sin tur att räntekompensation som förvärvaren betalar utgör en ränteutgift enligt 24 kap. 2 § IL. En inte helt självklar men absolut rimlig bedömning.⁶

Som nyss konstaterats uppnås med den utgång som HFD valt endast undantagsvis reciprocitet mellan gäldenärernas räntebetalningar och borgenärernas ränteinkomster. Ett sätt att undvika denna materiella obalans är att med förebild i bestämmelserna om räntekompensation låta säljarens beskattning av upplupna räntor motsvaras av ett lika stort ränteavdrag för köparen. Räntor som betalas efter borgenärsbytet utgör då ränteinkomster hos köparen även om de avser kredittid för överlåtelsen.

Den nu beskrivna lösningen synes vara att föredra inte bara materiellt sett utan också vara enklare att tillämpa. Genom att säljarens inkomst motsvaras av köparens avdrag iakttas balansen mellan gäldenärer och borgenärer även om den upplupna räntan beräknats felaktigt. Kravet på exakt värderingen blir med andra ord mindre och värderingen saknar helt betydelse för det fall att ingen av parterna påverkas av reglerna om negativt räntenetto.

De korta domskälen ger ingen upplysning om varför HFD avstått från en analog tillämpning av reglerna om räntekompensation. Troligen har den faktiska frånvaron av sådan kompensation och befarad (men enligt min mening obefintlig) risk för dubbelräkning av ränteinkomster medverkat till att utgången blivit som den blivit.

3 HFD 2021 REF. 63

Detta mål handlar om ett avtal om leverans enligt vilket köparen inte påförs någon ränta om betalning sker inom 30 dagar från fakturadagen. Betalas köpeskillingen tidigare än 30 dagar sker dock en prisnedsättning baserad på en överenskommen justeringsränta och antalet dagar som betalningen tidigarelagts.

⁶ Prop. 2017/18:245 innehåller inget uttalande om i vad mån räntekompensation enligt 42 kap. 8 § IL ska räknas som ränta vid tillämpning av 24 kap. IL.

Köparen, ett kommanditbolag, yrkade att nedsättningen av priset vid förtidsbetalning ska anses som en ränteinkomst för bolaget. Varken Skatterättsnämnden eller HFD delade denna uppfattning.

I sin dom (punkt 20) anförde HFD, med hänvisning till förarbetena⁷, att s.k. tillskriven ränta på kredit på grund av köp av varor och tjänster i en näringsverksamhet, såsom leveransskulder och motsvarande kundfordringar, inte omfattas av räntedefinitionen i 24 kap. IL. Fråga var enligt HFD om en kalkylmässig kostnad som kan vara av intresse för att återspegla ett företags finansiella situation och nämnda posters bidrag till behovet av finansiering men som inte utgör ränta i den mening som definitionen tar sikte på. Därefter (punkterna 21 och 22) anförde HFD:

Det uppstår alltså inte någon räntekostnad för kommanditbolaget vid betalning av leveransskulden inom stipulerad tid, dvs. kommanditbolaget har då inte någon utgift för en kredit och det säljande bolaget får inte någon ränteinkomst. Den nedsättning av priset som sker vid betalning i förtid kan därför inte ses som en räntekompensation som skulle kunna vara en ränteinkomst för kommanditbolaget.

Den omständigheten att en betalning av leverantörsskulden i förtid påverkar kommanditbolagets behov av extern finansiering innebär vidare inte att kommanditbolaget tillhandahåller det säljande bolaget någon form av kredit. Nedsättningen av priset kan därför inte heller av den anledningen anses vara en ränteutgift för det säljande bolaget respektive en ränteinkomst för kommanditbolaget.

HFD:s slutsats blev således att den nedsättning av priset som kommanditbolaget får vid förtida betalning inte är att anse som en ränteinkomst enligt definitionen i 24 kap. 3 § IL och förhandsbeskedet fastställdes därför (punkterna 23 och 24).

Det i domskälen (punkt 20) använda begreppet tillskriven ränta är inte definierat i förarbetena och jag har inte hittat någon definition i den ekonomiska litteraturen. I propositionen finns emellertid några exempel på när tillskriven ränta förekommer. Sålunda uttalas att tillskriven ränta på nollkupongobligationer ska betraktas som ränta liksom det pristillägg som köparen får betala vid s.k. islamsk finansiering om köpeskillingen erläggs först vid en framtida tidpunkt⁸. Däremot ska tillskriven ränta på avsättningar för framtida förpliktelser inte räknas som ränta – här saknas

⁷ Prop. 2017/18:245 s. 211.

⁸ Prop. 2017/18:245 s. 210.

extern borgenär – och inte heller tillskriven ränta på krediter på grund av köp av varor eller tjänster i näringsverksamheten.⁹

Av det anförda framgår att begreppet tillskriven ränta dyker upp i olika sammanhang och att sådan ränta ibland men inte alltid kan räknas som ränta enligt 24 kap. IL. Tillskriven ränta synes lämpligen kunna definieras som en internt beräknad räntekomponent som tas fram i situationer då det inte föreligger något uttryckligt räntebelagt skuldförhållande.

Någon kritik kan knappast riktas mot uttalandet i propositionen att tillskriven ränta på krediter vid inköp inte omfattas av räntedefinitionen i 24 kap. IL. Att behandla en ”fiktiv” ränta som en ”äkta” ränta vid vanliga kreditköp skulle uppenbarligen orsaka mycket krångel i förhållande till begränsade ränteeffekter och äventyra den skattemässiga reciprociteten mellan säljare och köpare. Men har den avtalade nedsättningen av priset i det aktuella målet verkligen haft karaktären av tillskriven ränta?

Enligt min mening är så inte fallet. Genom förtidsbetalningen får kommanditbolaget en fordran på leverantören och leverantören får en skuld på samma belopp. Det förhållandet att beloppen kvittas bort när köpeskillingen förfaller till betalning vid 30-dagarsfristens utgång innebär inte att ett skuldförhållande saknats under perioden dessförinnan. Genom förtidsbetalningen har kommanditbolaget fått en fordran som har varit förenad med en dag-för-dag löpande ränta. Betalning av räntan har skett genom nedsättning av den ursprungligen avtalade köpeskillingen.

Min uppfattning är att HFD:s hänvisning till begreppet tillskriven ränta inte utgör något övertygande skäl för utgången i målet. Likaså är det svårt att ansluta sig till uttalandet att kommanditbolaget genom förtidsbetalningen inte tillhandahåller det säljande bolaget någon form av kredit. Denna betalning leder utan tvivel till en ökning av kommanditbolagets skuldbörda och en ökning av leverantörens likviditet och detta gäller till dess perioden på 30 dagar gått till ända. Även en kortvarig kredit är en kredit.

Det kan förvisso hävdas att säljare och köpare inte bör kunna skapa ”äkta” räntor under en period som lagstiftaren ansett bör vara generell räntefri. De tillämpningsproblem som motiverar att man bortser från ränteeffekter vid normala kreditköp kan dock inte åberopas för att bortse från räntor som parterna faktiskt kommit överens om. Ersättningar för kredit som parterna kallar ränta och som hänför sig till ett reellt skuld-

⁹ Prop. 2017/18:245 s. 211 (som nämns hänvisar HFD i punkt 20 till detta uttalande).

förhållande bör rimligen skattemässigt behandlas som ränta även om kredittiden är kort. Jag har därför svårt att förstå varför den ränta som tillgodoräknas kommanditbolaget bedöms falla utanför räntedefinitionen i 24 kap. 2 § IL.

4 AVSLUTANDE ANMÄRKNINGAR

Till skillnad mot vad som gällt tidigare bygger 1990 års skattereform på principen att räntor och kapitalvinster ska beskattas fullt ut och utan hänsyn till förändringar i penningvärdet. Att olika regler gäller för periodiseringen och att underskott kan bli föremål för kvotering rubbar inte förhållandet att räntor och kapitalvinster genom reformen träffas av i stort sett samma skattebelastning. De många tvisterna om vad som är ränta och vad som är skattefri/lågbeskattad kapitalvinst försvann därmed mer eller mindre från dagordningen.

De nya reglerna om begränsning av avdragsrätten för negativt räntenetto medför att rättsväsendet åter ställs inför utmaningen att skilja räntor från andra inkomster. Vid bedömningen av vad som är ränta måste ställning tas till komplicerade frågor av både praktisk och teoretisk natur. Vad gäller Ref. 62 har jag inte några invändningar mot HFD:s ställningstagande i huvudfrågan. Jag delar alltså uppfattningen att den bristande kopplingen mellan gäldenärernas räntebetalningar och det sätt på vilket ränta beräknas enligt effektivräntemetoden hindrar att sistnämnda ränta kan anses som ränta enligt 24 kap. IL.

Sedan effektivräntemetoden underkänts tog HFD ställning till ränteeffekter på grund av överlåtelsen av lånefordringarna och hur räntor som därefter betalades till Intrum skulle behandlas. Som framgår av avsnitt 2.2 tolkar jag utgången så att den del av köpeskillingen för fordringarna som antogs avse ersättning (kompensation) för upplupna räntor ska räknas som ränteinkomst enligt 24 kap. IL hos säljaren. En logisk följd av detta är att även ”äkta” räntekompensation enligt 42 kap. 8 § IL utgör sådan ränta. I total avsaknad av motivering på denna viktiga punkt är det dock inte att säkert att min tolkning är riktig. Att låta räntekompensation omfattas av räntebegreppet verkar hur som helst högst rimligt.

HFD fann att de räntor som gäldenärerna betalade till Intrum utgjorde ränteinkomst bara om de hänförde sig till kredittid efter överlåtelsen. Enligt min mening saknar denna uppfattning begriplig motivering och är dessutom materiellt sett diskutabel. Jag kan inte förstå varför HFD avstod från att med förebild i bestämmelserna om räntekompensation i 42 kap.

8 § IL välja en materiellt säkrare lösning som dessutom med automatik tillgodoser önskemålet om skattemässig reciprocitet mellan gäldenärernas ränteutgifter och borgenärernas ränteinkomster.

Domskälen i Ref. 63 bygger – vilket är ganska ovanligt nu för tiden – direkt på uttalandena i den aktuella propositionen. Det finns givetvis inget som hindrar att en domstol tar stöd av uttalanden i förarbeten; tvärtom utgör förarbetena ofta en värdefull rättskälla för förståelsen av den lagstiftning som ska prövas. I målet har HFD emellertid, som jag hävdar avsnitt 3, använt i propositionen förekommande finansiella begrepp utan erforderlig analys. Utgången framstår inte som övertygande.

De nu kommenterade målen har tagits in som referat i HFD:s domsamling. Avgörandena blir naturligt nog vägledande för framtida rättstillämpning. Förhoppningsvis kan dock den kritik som här och i andra sammanhang riktats mot avgörandena i någon mån minska prejudikatsvärdet.

Stig von Bahr är f.d. domare i HFD och EU-domstolen.